

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА УПУЩЕНОЇ ВИГОДИ

Чуєнко В. І.

кандидат юридичних наук,

*доцент кафедри цивільно-правових дисциплін та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого
Міжрегіональної Академії управління персоналом
м. Київ, Україна*

Антоненко В. В.

*магістрант кафедри цивільно-правових дисциплін та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права імені Князя
Володимира Великого Міжрегіональної Академії управління персоналом
м. Київ, Україна*

Одним із способів ефективного захисту інтересів учасників цивільних правовідносин є відшкодування збитків, до складу яких відноситься упущена вигода. Відсутність чіткого законодавчого регулювання визначення та обчислення упущеної вигоди зумовлює необхідність аналізу наукових підходів до характеристики даного поняття.

Увагу дослідженню категорії «упущена вигода», особливостей її відшкодування, а також міжнародного досвіду приділяли у своїх працях І. В. Розізнана [1], М. О. Мельничук [2], Л. М. Баранова [3], К. М. Ковальчук [4].

Цивільний Кодекс України упущеною вигодою визначає доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене [5]. Дещо інше поняття міститься у статті 225 Господарського Кодексу України, відповідно до якої до складу збитків входить, зокрема, недержаний прибуток (втрачена вигода), на який сторона, яка зазнала збитків, мала право розраховувати у разі належного виконання забов'язання другою стороною [6].

Представники господарницького підходу зазначають про більшу досконалість саме останнього визначення, посилаючись на те, що у Цивільному Кодексі України відсутнє поняття реальної можливості, форм її вираження та поняття звичайних обставин [2; 78]. Цивілісти у свою чергу звертають увагу на існування суперечності між статтями 224 та 225 Господарського Кодексу України, а саме на змішування понять «дохід» та «прибуток», які в розумінні податкового законодавства мають різне значення [1; 27]. Крім того, категорія «втрачена вигода» не відбиває сутності цього виду збитків, адже її отримання лише передбачалося. Тобто така вигода не існувала та не була складовою майна особи, тому не може бути втраченою [3; 6].

Серед детермінуючих ознак упущеної вигоди І. В. Розізнана виділяє реальність, передбачуваність, очікуваність майнового приросту у поєднанні з вірогідністю його отримання [1; 29].

Передбачуваність як риса має ключове значення, адже відмежовує поняття упущеної вигоди від неодержаних доходів, які у свою чергу характеризуються запланованістю. Також передбачуваність визначає характер причинно-наслідкового зв'язку, доведення якого є необхідним для відшкодування. Упущена вигода є збитками, що завдаються в непрямій формі, тому зв'язок між порушенням та шкодою має бути передбачуваним особою. Встановлення приново-наслідкового зв'язку виражається в наявності трьох основних умов: темпоральна першість порушення відносно факту виникнення збитків; порушення є необхідною і достатньою умовою нанесення збитків; порушення є єдиною причиною нанесення збитків за конкретних обставин справи.

Окріме значення в наукових працях приділяється критерію звичайних обставин, що критикується рядом вчених, адже має оціночний характер та не знаходиться в причинному зв'язку з правовою поведінкою сторін. Тому при визначенні права на відшкодування упущеної вигоди повинні враховуватися обставини конкретної справи.

З аналізу судової практики можна виділити ще одну особливість упущеної вигоди – складність доказування. За господарницьким підходом при визначенні реальності неодержаних доходів мають враховуватися заходи, вжиті кредитором для їх одержання. Тобто, у вигляді втраченої вигоди відшкодовуються ті збитки, які документально підтвержені. Підставою для стягнення не може бути лише теоретично обґрунтована можливість отримання доходу.

Проте більш сутнісно обґрунтованою вважається думка, сформована на основі тлумаченні цивільного законодавства. Доказування за своєю суттю пов'язане із з'ясуванням обставин, що мали місце в минулому. Доведеність упущеної вигоди, що характеризується імовірністю, повинна виражатися у наведенні розумних підстав, що постраждала особа могла отримати дохід у певному розмірі.

У Цивільному Кодексі міститься положення про те, що у випадку одержання особою доходів внаслідок порушення права розмір упущеної вигоди не може бути меншим від одержаних доходів.

Для відшкодування збитків, до складу яких входить упущена вигода необхідна наявність усіх елементів складу цивільного правопорушення, а саме – протиправної поведінки, шкоди, причинно-наслідкового зв'язку та вини.

Отже, упущена вигода є специфічним елементом збитків. Важливим для вдосконалення процесу її відшкодування є уніфікація законодавства, а також розроблення методик її розрахунку, що дозволить забезпечити ефективний захист учасників цивільних правовідносин.

Література:

1. І. В. Розізнана. Поняття та ознаки упущеної вигоди в цивільному праві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 2/2014. С. 26–30.
2. М. О. Мельничук. Відшкодування втраченої вигоди в господарській діяльності. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 3/2017. С. 78–81.
3. Л. М. Баранова. Відшкодування збитків як спосіб захисту цивільних прав. Теорія і практика правознавства. *Електронне наукове фахове видання Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2011. № 1.
4. К. М. Ковальчук. Сутність недоотриманих доходів та основні засади їх визначення. *Міжнародний електронний науковий журнал*. 2019. № 9. URL: <https://nauka-online.com/ua/publications/ekonomika/2019/9/sushhnost-nedopoluchennyh-dohodov-i-osnovnye-printsipy-ih-opredeleniya/>.
5. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
6. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15/conv#Text>.